

הרב יעקב אריאל

שאלות ותשובות קצרות בענייני הפסח

תקציר של שאלות ותשובות מספריו של הרב יעקב אריאל שליט"א

- א. הגעלת מערבל לפסח
- ב. חמץ שנמכר לגוי וחזר ונמכר לישראל
- ג. כרית חוס, או עבודת אומנות המכילה דגן
- ד. תרופות חמץ ממותקות
- ה. ארבע כוסות לחייל בסיור
- ו. מצה לחולה כרסת (צליאק)
- ז. שטיפה במי פה לאחר אפיקומן
- ח. הליציטין מלפתית בפסח
- ט. האכלת זבל עופות לפרות בפסח
- י. ויסקי שעבר עלי הפסח

א. הגעלת מערבל לפסח

שאלה

האם מותר להכשיר לפסח את המערבלים המשמשים להקצפת חלבונים לעוגות?

תשובה

נלענ"ד, מכיון שקניית מערבל חדש היא הוצאה גדולה מאוד, הרוצה להשתמש בו לאחר ניקוי יסודי מאוד - רשאי. מיהו בעל נפש יחמיר. אך כיום, שהוזלו מכשירים אלו, ויש מעבדי מזון זולים, אם אפשר לרכוש מעבד מזון חדש הדבר עדיף.

ויש להעיר: כיום ישנם שני סוגי מעבדי מזון. יש מערבלי מהסוג הישן שגוף המנוע הוא מעל לחלקים שמכילים את האוכל ואולי שם יש חשש שמא יפול חמץ מגוף המנוע לתוך המזון אך יש סוג אחר של מעבד מזון שגוף המנוע הוא מתחת לחלקים ובו אין חשש שמא יפול חמץ מגוף המנוע לתוך המזון. וע"כ אם ניקו את גוף המנוע היטב והגעילו את החלקים הבאים במגע ישיר עם המזון, אז החליפום בחדשים, מותר להשתמש במעבד כזה בפסח ללא חשש.

ב. חמץ שנמכר לגוי וחזר ונמכר לישראל

שאלה

במרכולים השונים ישנם מוצרי חמץ שנמכרים לגוי לפני פסח כנהגו. הדרך הרצויה היא להוציא את כל החמץ מן האולם המרכזי ולאחסן אותו במחסן נעול קודם מכירתו, ולמסור את המפתח לידי הגוי. אולם, מחוסר ברירה אנו נאלצים להסכים לכך שהחמץ ישאר במקומו, ולהסתפק בכיסוי מדפי החמץ בניילון וקשירתו, (כי הציבור קונה חמץ עד הרגע האחרון, ולא נתן להעביר אלפי פריטים למקום אחר בזמן כה קצר). דבר זה נעשה בהסתמך על הגמ' בפסחים (ו, א) שדי במחיצה של י' טפחים להיכר, אולם בפועל דרך זו יוצרת מכשלה, כפי שנפרט.

מידי שנה אנו נתקלים בבעיה, שלקוחות שולחים את ידם אל מאחורי כיסוי הניילון ולוקחים ממוצרי חמץ, ומנצלים את חוסר תשומת הלב של הקופאיות המאפשרות להם לקנות מצרכים אלו בפסח, והדבר חוזר על עצמו. הנסיון מלמד שגם במקרים חריגים בהם עובדי המרכול מודעים לבעיה, קשה לצפות מהם לגלות אכפתיות ולעמוד על המשמר, משום שהדבר כרוך באי נעימות כלפי הלקוחות ובוויכוח שאינו נגמר. הרושם המתקבל הוא שהבעלים אינם מקפידים באמת על לקיחת החמץ מן המדפים, אלא אדרבה ה"טעות" של הקופאית עולה בקנה אחד עם הרצון שלהם. (וכבר העיד בפני בעל מכולת בשכונתי, שהוא מעדיף לסגור לגמרי את החנות ולצאת לחופשה, כדי להמנע ממצבים של אי נעימות בינו לבין לקוחותיו הנאמנים).

השאלה היא: כיון שתופעה זו חוזרת ונשנית על אף כל ההתראות שהתרינו בבעלי המקום, האם מכירת החמץ לגוי מתבטלת למפרע כתוצאה מהעובדה שחלק ממנו נמכר לישראל בפסח, כשהרושם הוא שניחא לבעלים בכך, כפי שניתן ללמוד מהתחמקותם המתמשכת מן הטיפול בעניין?

תשובה

יש להבחין בין החמץ שנלקח מן המדפים בפסח לבין שאר החמץ שנשאר במרכול. מכירת חמץ ללקוחות המרכול בימי הפסח היא בניגוד מוחלט להלכה ולהנחיות הרבנות. הדבר ברור שכוונת בעלי המרכול ועובדיו לפעול בניגוד למתחייב מן המכירה לגוי, ולכן המכירה בטילה לפחות מכאן ולהבא. אך לגבי שאר החמץ אין לנו ראיה ברורה על כוונותיו של בעל המרכול, ואע"פ שיש לנו יסוד לשער שהוא אינו רואה את המכירה לגוי כמכירה גמורה, אין לנו יכולת להפקיע אותה למפרע אפילו מספק אלא כל ידי ראיה ברורה. כדי לבחון את כוונותיהם של בעלי המרכולים ברשתות השונות אנו דורשים מהם להוציא את כל מוצרי החמץ מהמרכול או לפחות מרשימת המוצרים המופיעים במכשיר הברקוד, וזאת על מנת שהקופאיות לא יוכלו לקבוע את מחירם וכך לא יוכלו להימכר. זוהי פעולה פשוטה וקלה ואין שום סיבה שהבעלים יימנעו ממנה אא"כ הם אכן מעוניינים שחמצו של הגוי יימכר בפסח, ואז לכאורה, תהיה הוכחה ברורה שבכוונתם למכור את החמץ ליהודים בפסח ולא לקיים את הסכם המכירה עם הגוי. במקרה שכזה המכירה תתבטל למפרע. ויש להודיע בשער בת רבים, שאין לקנות חמץ לאחר הפסח במקומות שמאפשרים את מכירתו בפסח, משום שמכירתו לגוי בטילה ודינו כחמץ שעבר עליו הפסח. ולכן:

- א. במקום שהחמץ נמכר בפסח בטלה המכירה, לפחות באותו מין, מכאן ולהבא, ויש להודיע לציבור שיימנע מקנייה באותו מקום גם אחרי פסח מדין חמץ שעבר עליו הפסח עד שתגיע תוצרת חדשה.
- ב. במקום שניתן בצורה פשוטה וקלה למנוע את מכירת החמץ בפסח, השתמטות מכך מטילה חשד כבד על כנותה של המכירה לנוכרי, והסברא נותנת שאין לסמוך על המכירה לנוכרי.

ג. כרית חום, או עבודת אומנות המכילה דגן

שאלה

כרית המכילה זרעונים שונים וביניהם דגנים שיש בהם חשש חימוץ [כשמחממים את הכרית, הזרעונים שבה אוצרים את החום]. האם מותר להשהותה בפסח?

ובדומה לכך יש לשאול: מה דינה של עבודת אומנות שמיני דגנים משולבים בה, כתמונה שיש בה שיבולים, האם מותר להשהותה בפסח?

תשובה

מותר להשהות ואף להשתמש בכרית הנ"ל בפסח משום שהחמץ שבה מבוטל. לדעת החלקת יואב הדבר פשוט – כיון שהדגן טפל לכלי ובטל ממנו שם מאכל. אך גם לדעת הקהילות יעקב יש להקל כיון שאין לנו צורך בדגן לכשעצמו אלא כדי להפיק ממנו חום. אמנם יש מקום לפקפק בסברת הקה"י, אך מכיון שהמדובר בזרעים יבשים שלא ידוע לנו שנפלו עליהם מים והחמיצו, יש לתלות לקולא. מה עוד שבדרך כלל הגרעינים עברו חיטוי ונפסלו מאכילה, ומשום כך מותר להשתמש בה בפסח. לעומת זאת, יש להחמיר בתמונות העשויות משיבולים כל עוד לא נצבעו, וראוי להצניעם בחדר נפרד ולמכרן לגוי.

ד. תרופות חמץ ממותקות

שאלה

ישנן מיני תרופות שאינן כשרות לפסח, שהן מרות, אינן ראויות לאכילה ורגילים לבלען כשהן בתוך כדור. דרך אחרת לבליעתן של תרופות אלו היא על ידי המתקתן. דרך זו מקובלת בעיקר בתרופות המיועדות לילדים הסובלים ממחלות שונות, והיא מתבצעת על ידי מהילת התרופה המרה בסירופ ממותק. ובדרך זו הילד נכון לבלוע את התרופה שהיא מרה מצד עצמה, אגב הסירופ שיש בו גם חומרים נוספים הממתיקים אותו. השאלה היא: האם תרופה זו מותרת לשימוש בפסח, והאם יש בהשהייתה משום בל יראה ובל ימצא?

תשובה

נלענ"ד שלכתחילה אין להבחין בין סירופ לכדור, וכל עוד יש חשש חמץ בתרופה עצמה ראוי לאסור אותה אפילו כשהיא באה בצורת גלולה. וזאת, משום שיש להסתפק שמא טעמו של המתרפא הוא הקובע את גדר התרופה ולא כוונתו של היצרן, ולטעמו התרופה ראויה לאכילה.

לכן יש להעדיף תחליפים אחרים לתרופה זו. אך במקום שאין פתרון אחר, ומתעורר החשש שאם החולה לא יקבל את התרופה, מחלתו עלולה להסתבך. ראוי הוא הגרשז"א לסמוך עליו בשעת הדחק, ולהתיר את השימוש בכדור אך לא בסירופ. ובפרט, אם המדובר בכאבי גרון וכדומה שניתן להגדירם כמכה של חלל שמחללין עליה את השבת מדין פקו"נ, ודאי שיש להקל.

ה. ארבע כוסות לחייל בסיוור

שאלה

חייל הנמצא בסיוור בליל הסדר ואין לו מיץ ענבים, אלא יש אפשרות ליין המשכר (דבר שיפריע לתפקודו המבצעי) או מיץ תפוזים, מה עדיף? שישתה יין בכל כוס רק כדי טעימה, כדי שלא ישתכר, או שישתה מיץ תפוזים כשיעור?

תשובה

נלענ"ד שכשאנו יכולים לשתות רוב כוס יין, אין עדיפות ליין דוקא ויכול לשתות ממשקה אחר. אך גם אין עדיפות למשקה אחר, כי גם אם ישתה ממשקה אחר רוב כוס לא יצא ידי חובה חירות.

אך אם יכול למזוג את היין במים בשיעור המותר (פי ששה או פי ארבעה עיין שו"ע או"ח סי' ר"ד ס"ה), עדיף שיעשה כן ויצא ידי חובת יין. אך אם היין שברשותו כבר מזוג ואינו יכול למזוג יותר יעשה מה שליבו חפץ, ואולי עדיף שישתה משקה אחר ולא יין, כדי שלא ישתכר, כי יין גם בכמות קטנה עלול להפריע לו בתפקודו המבצעי.

ו. מצה לחולה כרסת (צליאק)

שאלה

חולה כרסת (צליאק) שאסור באכילת מיני דגן רגילים, ואפילו מצה עשויה משיבולת שועל אסורה לו, ויכול לאכול בפסח רק מצה העשויה מדגן נטול גלוטן. האם יכול הוא לצאת ידי חובת אכילת מצה בלילה הראשון של פסח במצה מיוחדת זו?

תשובה

נראה להורות לחולה כרסת, שאינו מסוגל לאכול מצה מחמשת מיני דגן אלא לאחר שהוציאו מהם את הגלוטן, שיאכל מצה נטולת גלוטן ללא ברכה ויצא בה ידי חובה.

יש להבחין בזה בין דרגות שונות של חולי צליאק. יש חולים קשים העלולים להסתכן באכילת כזית מצה רגילה שהם ודאי פטורים לגמרי ממצות אכילת מצה משום פיקוח נפש, ויש להורות להם לאכול מצה נטולת גלוטן כדי לצאת ידי חובה ולו מן הספק. ויש חולים קלים יותר שאינם באים לידי סכנה אך עלולים לסבול סבל רב מאוד, וגם עליהם יש להקל ולהתיר להם אכול כזית ראשון במצה נטולת גלוטן וכנ"ל, משום שגם הם פטורים ממצות עשה, וועיינן באהלה של תורה ח"ב סי' צב). ולעומתם יש חולים קלים עוד יותר הסובלים סבל קל בלבד באכילת כזית מצה, הרי הם חייבים באכילת מצה רגילה כדי לצאת ידי ספיקא דאורייתא.

ז. שטיפה במי פה לאחר אפיקומן

שאלה

אדם המעוניין לשטוף את פיו במי פה בסיום ליל הסדר, לאחר אכילת אפיקומן. האם רשאי לעשות כן? שהרי ידוע שאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, כדי שטעם הפסח ישאר בפיו, ומי הפה הם ריחניים ומטרתם לסלק מהפה שרידי טעם אחר שנשארו בו מהמזון שנאכל, א"כ שטיפה זו לא תשאיר את טעם הפסח בפה ולכאורה היא אסורה. או שמא לא נאסרה אלא אכילה, אך שטיפה לא נאסרה. מה הדין?

תשובה

לרוב הראשונים האיסור לאכול אחר אפיקומן הוא מדרבנן. יש מהראשונים הסוברים שמותר לאכול אחרי חצות. יש הסוברים שרק אכילה אסורה ושטיפה מותרת.

גם לסוברים שהאיסור מהתורה יתכן שרק אכילה אסורה ושטיפה מותרת. לכן מותר לשטוף את הפה אחרי אכילת אפיקומן, מעיקר הדין. בעל נפש שאינו זקוק לכך מסיבות בריאות, ואינו איסטניס שהדבר מפריע לו, מן הראוי שימנע משטיפה במי פה לאחר אפיקומן.

ח. הליציטין מלפתית בפסח

שאלה

הליציטין מופק מגרגרים שחורים הקרויים "ריבס" (לפתית). הלפתית דומה ללפת בצבע גזר, ונזרעת בעיקר לשם האכלת השורש המעובה שלה לבהמות, בפרחים צומחים גרגרים, גרגרים אלו גדלים בתוך תרמילים כשעועית ואפונה. אולם בשונה מהם, הם אינם ראויים לאכילת אדם, אלא למאכל בהמה. כאמור, הם תוצר לוואי של הגידול, שאף הוא נועד למאכל בהמה בלבד. השמן מופק מהם על ידי מיצוי יבש, תוך כדי זיקוק השמן נוצר הליציטין, שיש לו תכונות צמיגות המשמשות בתעשיית השוקולד.

מה דינו של הליציטין בפסח? האם יש בו איסור קטניות?

תשובה

נראה לענ"ד שאין חשש בליציטין בשוקולד להחשיבו כקטנית:

- א. הליציטין אינו ראוי למאכל אדם ואינו בכלל גזרת קטניות.
- ב. הוא נעשה במיצוי יבש (אם כי יתכן שמיצו אותו בחלק מהתהליך בקיטור).
- ג. הוא בטל ברוב.

אין כאן ביטול איסור לכתחילה משלוש סיבות

1. אין חמור יותר מחלת חו"ל ודמאי.
  2. ביטלוהו לפני פסח.
  3. לא התכוונו לבטלו לנוהגים בו איסור.
- מכל הנ"ל נראה שיש להתיר את הליציטין, גם לנוהגים איסור קטניות בפסח. וגם אלו הנוהגים איסור בשמן קטניות שמוצה ביבש, הליציטין קל יותר, משום שאינו מאכל אדם.

מיהו מאחר וישראל קדושים הם ומהדרין במצוות, ובפרט בחג הפסח, נראה לי שיש להודיע לציבור שהליציטין עשוי מלפתית (ריבס) וכל הנוהג להחמיר בו ידע להזהר ולהימנע מלאכול. אך מעיקר הדין הליציטין כשר לפסח לכל ישראל.

ט. האכלת זבל עופות לפרות בפסח

שאלה

האם מותר להאכיל זבל עופות לפרות בפסח, כאשר ידוע שבזבל יש שאריות מזון, כגון גרעיני דגן וכדומה?

תשובה

לאחר בירור המציאות התברר שהזבל המיועד להאבסת פרות עובר תהליכים ממושכים שבהם הוא תוסס ומתחמם במשך חודשים ארוכים וכל מרכיביו נהפכים לחומר חלבוני שבו מזינים את הפרות.

לכן נראה שיש כאן כמה סיבות להתיר:

א. לא ברור כלל שהגרעינים החמיצו (עיין חלקת יואב סי' י"ז שדן להקל בגרעינים שהיו במעי עופות).

ב. יתכן שהם בטלו בהאכלתם לעופות ובהפיכתם לגחלים.

ג. במהלך התסיסה של הזבל יש להניח שהם נפסלו לגמרי והפכו להיות חלק אורגאני של הזבל. ומכיון שאין מדובר במאכל אדם, אלא באיסור בל יראה ובל ימצא נראה שאין עוברים על איסור זה.

י. ויסקי שעבר עלי הפסח

שאלה

אשה ביקשה מבנה למכור את החמץ לנוכרי באמצעות הרבנות. הבן הוא בתהליך התחזקות אך עדיין לא מודע דיו לאיסור חמץ בפסח ולחובת המכירה, וסבר לתומו שזו רק נחמה של אמו ולא מילא את בקשתה. אמו הסתמכה עליו וסברה שהחמץ נמכר כדין. עתה נודע לה שהחמץ לא נמכר, ונפשה בשאלתה, מה דין החמץ? המדובר בהפסד מרובה, בעיקר של בקבוקי ויסקי רבים שנקנו במיוחד לקראת נשואי הבת.

תשובה

אמנם בשו"ע (ותמה, ה) נפסק שחמץ שעבר עליו הפסח אסור בהנאה גם אם היה באונס, אך לא כל האונסים שווים. כשיש צירוף של שיקולים נוספים יש מקום להקל. ומכיון שלא מדובר בחמץ ממש אלא רק בזיעת אוכלין של חמץ

שיתכן שאינה חמץ כלל, יש מקום לומר שבאונס כגון דא שהיא באמת רצתה למוכרו ומדובר בהפסד מרובה ובעגמת נפש גדולה שעלולה לפגוע בשמחת כלה יש להקל ויהיה מותר לשתות את הויסקי לאחר הפסח אך כדי שבכל זאת לא תיהנה לגמרי מחשש חמץ שעבר עליו הפסח ראוי שתתן סכום מכובד לצדקה.

